

„A fák mit útjainkon a táj eléd vetit, elárulják egy nép bűneit és erényeit. Orden.”

Közismert, hogy hazánkban a budapesti erdőket éri a legnagyobb környezeti ártalom és itt a legnagyobb a kirándulóforgalom is. Talán túlzott aggodalommal nézem öreg fáinkat, de had írjam meg mit jelentenek nekem ezek a fák és hogyan válogattam ki közülük néhányat.

Öreg fákról *Csontváry*-festmény jut eszembe — óriás cédrus, hatalmas törzs, széltépte ágak alkotta olajzöld korona. Eszembe jutnak gyermekkori emlékeim is. A Vencel-kert öreg, odvas fűz- és hársfái. Erős törzs, kiálló nagy gyökerek, ormok, kéregrepedések, terpeszek. Ezernyi vastag kar, sűrű, illatos korona. A téli dermedt fehérbe kapaszkodók, szunnyadók, a tavaszi újraéledők, a nyári húst adó, madárrejtők és az őszi búcsúzó, sokszínű lombhullatók. Az örök körforgást, az éveket új ágakkal, évgyűrűkkel számolják és jelzik a szélesedő törzsök, a kéregrepedések. Sajnos csak hírből tudom, hogy élt az Etna oldalán egy nagyon öreg szelíd gesztenye, neve is volt „Castagno Cento Cavallo”. Ez alatt a fa alatt 100 lovas és lova hűsölt a nyári napokon, a közeli városka helyőrsége. A szájhagyomány szerint — amire a név is utal. Törzsátmérése 20 m volt.

Szintén csak híret hallottam, hogy az arizonai Fehér-hegységekben 4—5 m magas 1,5 m átmérőjű bozontos fenyő példányokat találtak, korukat 4000 évesnél többre becsülik. Elképzelni tudom csak ezeknek a példányoknak a zömök, sűrű termetét, azt az őserőt, ami ekkora, felmérhetetlen idő leküzdését bírja.

Hazánkban is él és élvezzi a védettséget nagyon sok öreg fa. Romhány törökmogyorója, a zsenyei park 1000 éves tölgyei, Füzérradvány platánjai, de még sok-sok oldalon lehetne folytatni.

Mindig erős vonalmat éreztem az öreg fák iránt, nagyon örülök, hogy néhány védett ritka példányt felkereshettem. Öröm látni évszázadokkal ezelőtt élt erdők hírmondóit. Úgy hiszem, hogy nagyon soká élhetnek a fák, ha az emberek vigyáznak rájuk, óvják őket. A túltartott állományoknak, egyes fák-nak védelmi és maggazdálkodási szerepét ismerjük, de egy-egy kiválasztott példány esztétikai értéke is felbecsülhetetlen. Meddig élnek a fák, milyen tényezők teszik lehetővé, hogy 1000 éves kort elérjenek? Szeretném ezeket a tényezőket összefoglalni:

Faji sajátosságok: erős mélyreható gyökérzet, viszonylag lassú növekedés, károsítókkal szemben nagy ellenállóképesség, jó regeneráló képesség, viszonylag széles törzs, zömök termet. Ezekkel a jó tulajdonságokkal rendelkeznek; szelíd gesztenye, tölgyek, török mogyoró, platán, ezüst hárs, hegyi juhar, vörös fenyő. A cserjék közül is ismerek igen sok öreg bodzát és galagonyát.

Égészségi állapot: igen lényeges tényező, mert hiába a nagy ellenállóképesség, ha a károsítók egész hada támadja a fát. A vihar tépi, vad és rovar rágja, élsködő növények, gombák, apasztják erejét és az ember is okoz sebeket a fán. Sokszor nagyon apró, szinte lényegtelennek tűnő tényező döntő lehet. Az erdszetünk közelében van egy hatalmas 150—200 év körüli bükkfa. Ez az a fa, mely ezelőtt 5—6 évvel, sárguló levelekkel, korai lombhullással jelezte, hogy ki fog pusztulni. Sokan jósolták is, sajnálattal nézegettük. Az történt, hogy a fa gyökereinél a gyakori taposással a talajt aszfalt keménnyé, levegőtlenné tömörítették. A fát bekerítettük, és a környező földterületet vermelő helynek használjuk évek óta. A fa azóta üde zöld hajtásokkal jelzi, élni akar.

Termet, korona szerkezet: A fenyők sudár egyedeivel szemben a lombfák termete gyakran szabálytalan. Lényeges, hogy minél centrikusabb törzs, egyenletes koronaszerkezet, és viszonylag zömök termet alakuljon ki, így a fa széltörésnek, döntésnek jobban ellenáll. Ismert okok miatt a bükk gyakran széldöntés áldozata lesz. Közrejártszik ebben a rossz súlyelosztású koronaszerkezet is.

Termőhely: az egyed igényeinek megfelelő csapadékos és kitettségi helyen, mély és jó táperű talajon tud jó növekedést, magas kort elérni, itt lehet ellenálló a károsítókkal szemben is.

Környezeti tényezők: nem mindegy, hogy szakadék omladékán kapaszkodik, fagyzúgban nő fel a fa, vagy védett völgyhajlatban, környező fák védelme alatt, utaktól, várostól távol. — A nagyon öreg fák védett környezetben, megfelelő termőhelyi viszonyok között, megerősödött termettel találhatóak.

Szeretném elhiteitni, hogy hasznuk is van, nemcsak szépek ezek az öreg fák. Jelzés és biztatás lehet egy egészséges öreg fa a környék erdősítéséhez. Franciaországi példa (*Solymos R.*), hogy a vágás területén minden területegységen „tanúfákat” hagynak. Ezek tanúsítják, hogy az élettér jó, példaként állnak a jövő erdőnevelőinek. A meghagyandó öreg fákat viszont, és a tanúfákat a felsorolt ismérvek szigorú mérlegelésével kell kiválasztani, akkor a nagyon késői utókor is gyönyörködhet bennük, tanulhat alattuk.

Ismerek a budapesti erdészet területén jó néhány egészséges öreg fát, szelídgesztenyét, hársfát, juhart, berkenyét, tölgyet. A Jánoshegy alatti Hangyaforrás környékén nagyon sok öreg fa van, a közeli Kossuth Nevelőotthon parkja is tele van szép egyedekkel. Ezeket a fákat újra meg újra felkeresem és megilletődve, örömmel szemlélem fejlődésüket, aggódva a rongálásokat.

Az egészségügyi és ápolóvágások az erdőparkban is az erdőért, a közjóért történnek, a beteg egyedeket nem jó az állományban tartani. Az öreg fák igazán egészségesen növelik esztétikai értékét a parkerdőnek. Igaz az odvas fák is nagyon szépek, madárvédelmi szempontból hasznosak is. A fagyöngy és a fakín károsítója a fának, de a rigók kedvelt csemegéje a termése. A fertőzést madarak okozzák, de ezzel a táplálékkal áttelelvén nagyon sok hasznot hoznak az év többi részében. Megfigyelésem szerint nagyon fertőzött állományokban vannak olyan egyedek amiket nem ért a fertőzés. Ezt csak a kedvező termőhelyi, környezeti és egészségi állapot magyarázhatja.

Néhány jól bevált példát gyűjtöttem a védekezésre: út, ösvény elterelése, a fa körülkerítése, a környező állomány óvatos bontása, a fa körültelepítése, sebgyógyulás segítése, áglelvágás, a korona szabályozása. Fáradságos sok törődéssel járó munka ez, de amikor egy ilyen évszázados faóriást látok arra gondolok, nagyon megéri.

Összefoglalva: az erdeink hagyásfáit, öreg fáit ha a felsorolt ismérvek szerint válogatjuk ki, akkor megvédeni is könnyebb lesz. Minden erdészet területén van néhány olyan „öreg” amit védenek, büszkén mutatják vendégeiknek.

Bezzegh Péter